

Basnīza un skola.

Sinību Komīšijas
mašaras šapulzes 20. jūnijā 1907. g.

A. Needras preekšlasījums.

Rīgā, 1907.

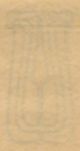
„Latvijas” drukatava, Pauliſchi eelā Nr. 15.

195

60.

L. V. B.
 № _____ In. 104.962.

23

Muhju tautskola ir ijauguse no muhju
basnizas. Ne tikai pee muhju draudzes skolam
tas skaidri un nepahrprotami redzams. Ari
muhju pagasta skolas ir aukletas basnizas klehpi.
Mahzitaji bij wisdedsigakee skubinataji us skolu
dibinaschanu. Mahzitaji isglihtoja pirmos skolo-
tajus, sagahdaja pirmos mahzibas lihdselus.
Upatsch mahzitaju azim nodibinajās pirmee semi-
nari. Ja pat par kesteru skolu mehdsja weenu
no wineem apsihmet. Mahzitaji ari patureja
sawâ sinâ teescho usraudzibu par skolotajeem un
skolam.

Ar wisu scho basnizas aisgahdneezibu par
skolu tad ari saskaneja wispirmee a u d s i n a -
s c h a n a s i d e a l i muhju tautskolâ. Tautsko-
las ihsto usdewumu no pirmâ sakhuma redseja
gandrihj weenigi eesch tam: isaudsinat kreetnus
deewbijigus laudis. Zif leelas lai buhtu winu
laizigās sinaschanas, tas loti maj krita swarâ.
Gan bij daschi mahzitaji, kuri jau no Stendera
laikem tautu skubinaja us „prahta pazila-
schanu“, tas ir lai laudis eeguhtu ari laizigas
sinaschanas. Bet kad tuwal apluhkojam, eesch
kam ihsti lai schi prahta pazilaschana buhtu pa-
stahwejuse, tad neatrodam winâ gandrihj waj ne-
kahdu praktisku teeschās dsihwes noluhku. — Tâ
tad waram teikt, ka muhju tautskola sawos pirm-
sakhumos bij wairaf a u d s i n a s c h a n a s, nelâ
m a h z i b a s eestahde; wina wairaf ruhpejās
par sawu audselnu d e e w b i j i b u, nelâ par
winu laizigam sinaschanam.

Gandrih j waretu teift: škola bij preefſch behrneem taſ, kaſ baſniza preefſch peeauguſcheem. Un tadehjt bij par ſewi ſaprotamaſ, ka škola itin dabigi palifa baſnizaſ wadibâ un uſraudſibâ.

Bet pamajaſam pate dſihwe ſahka no ſkolaſ praſit ari laizigaſ ſinaſſhanaſ. Wuifſham un pagaſteem waja dſeja rakſtweſſchu. Zaundibinatâm ſkolam waja dſeja jaunu ſkolotaju. Weenſ otrſ no ſemneekem jau pa druſkai eeſahka nodarbo- teeſ ar tirdſneezi bu, radâſ ari latweeſſchi=amat- neeki. Wiſi tee bij ſpeeſti, eeguht ari laizigaſ ſinaſſhanaſ. Kurſch atſtahja ſemkopibu un pahr- ga hja uſ jaunu darba=lauku, taſ newareja bei laizigâm ſinaſſhanam tiſt uſ preefſchu. Un bei- gâſ, ka d gandrih j wiſeem ſaimneeku jaunakeem de h- leem, kâ ari ziteem jaunekleem, kaſ negribeja nogrint waj palift kalpu ka hrtâ, bij ſawa nahkamibaſ laime meklejama ahrpuſ ſemkopibaſ, ta d wairſ newa- reja zitadi: ſkolai daudſka hrt nahzâſ liſt winu weeglajâ zela=ſomâ to weenigo laizigo mantu, to ſchee jaunekli nehma lih dſi ta hla paſaulê: laizi- gaſ ſinaſſhanaſ. Bee arkla paleekot peetiſtu warbuht ar deewbijigu ſirdi ween; ſweſſchumâ ejot waja dſeja ari kaut ko ma h z e t.

Tâ ſaimneezikâſ dſihweſ attihſtiba pama- jaſam eerahdija ſkolai winâſ o t r o uſdewumu: tapt ari par ma h z i b a ſ eeſtahdi. Zaur to ſkolaſ darbâ nahza kautkaſ eeſſchâ, kaſ winu ſch k i h r a no baſnizaſ, kaut kaſ, kaſ ſtahweja ahrpuſ baſnizaſ darba un uſdewuma.

Zau ſchal brihdi bij manama tâ kâ maſa ſtomifſſhanaſ no baſnizaſ puſeſ. Waj tee jau- nekti neaiſeeſ ſamaitaſſhana d zaur ſawâm laizigâm ſinaſſhanam? Waj ſemneekam pawifſam waja g ko wairaf, kâ pahtaruſ, laſifſſhanu, druſtu reſſinaſ ſſhanu un rakſifſſhanu? Gan jau tâſ bij paretâſ

balfis, kas isteiza ņahdas bajdas. Un leela mahzitaju dala ar preeku pabalstija katra jauneka zenschanos pehz iņglihtibas. Tomehr ņhi maņa stomiņchanas jau rahdija, ka bajnizas flehpi aukletā tautas ņkola mehgina noņtahtees pate uņ ņawān kaņjam. — Taņ bajnizas un ņkolas ņawņtarpejs ņafars zaur to wehl nepahrgroņiņās. ņkolas a u d ņ i n a ņ c h a n a s ideals jau palika tas pats: iņaudņinat freetnus, deewbijigus jauneklus. Mahzibu p a m a t s palika tas pats: deewwahrdi. Bij tikai klaht nahkujņhas daņhas praktiņkas ņinaņchanas, kuras uņ ņkolas g a r u newareja atņtaht nekahdu eespaidu. Ja daudņ, tad daņchā weetā nahzās tizibas mahzibas ņtundas maņuleet' ņaņchaurinat. Un kas no lai- zigām ņinaņchanam bij nahzis klaht, to jau ari mahzitaji paņchi ņawā behrnibā tāpat bij mahzi- juņchees; tā tad ņkolas pahrraudņiba un wiņpah- rigā wadiņhana ari ņchais lai- zigās leetās wa- reja meerigi palikt lai ar' ne bajnizas, tad to- mehr mahzitaju rokās.

Bet tad nahza ņeņchdeņmitee un ņeptindeņ- mitee gadi ar ņawu tautiņko atmoņchanos, ar ņawu jaunlatweetibu. ņhis laikmeis eeneņa muņju tautas dņihwē jaunus idealus. Wiņch newareja noet ņezen ari muņju tautiņkolai. Wiņch ņpee- dās tai eekchā toteeņ' wairaf, ka tatiņchu tautiņko- lotaji bij wiņpirmā kaņrtā tee, uņ kureem jaun- latweetiba atbalfņiņās ahrpus pilņehtam.

ņhi tautiņkā atmoņchanās pluhda iņ diwe- jadeem awoteem. No weenas puņes wiņa nahza no tās ņaimneezifkās patņtahwibas, kuru eeguwa muņju lauzeneeki, eepehrkot mahjas par dņimtu. No otras puņes jaunlatweetiba ņuhza ņawu ņpehku no ahrņemem, no Wahzijas, kuras romantisma un razijonalisma ideali bij tikujņchi peeetami muņju tautas pirmajeem wairaf waj maņaf iņ-

glihtoteem dehleem. Wahzu razijonalism s
 bij ufstahdijis par jawu audsinaſchanas idealu
 — prahta attihstibu; wahzu roman-
 tism s turpretim mekleja isglihtot zilweka ſirdi
 zaur tautas mihleſtibas kopſchanu.
 Jaunlatweetiba ſapluhda abi ſchee ideali par
 weenu: eeguhtijglihtibu, lai waretu
 kalpot ſawai tautaisgruhtdee-
 nei...

Kà redſat: tas bij ſpehzigs un plaſchs
 audsinaſchanas ideals, ko ſewi eetwehra jaunlat-
 weetiba. Un zil daſchu no teem, kuru pirmàs
 galwas nu jau ſlihgt uſ leju kà breeduſchas
 wahrpas, zil daſchu no teem ir zehlis pahrdſih-
 wes ſeklumeem ſcha ideala wilnis. Nebij ne-
 mas eeſpehjam s, ka ſkola waretu paeet garam ſchim
 audsinaſchanas idealam, to neuſnemdama ſewi...

Wahzijas ſkola teeſham uſnehma ſewi tà
 razijonalisma idealu, ka jaattihſta ſkolneeka
 prahts, kà ari to, ka winà jamodina mihleſtiba
 uſ tautu un tehwuſemi. Ja, Wahzijas ſkola
 prata ſchos jaunos idealus ſakauſet ari ar jawu
 ſenafo: ar kriſtiga gara iſkopſchanu. So baſ-
 niz a Wahzijà tàpat ſajuſhminajàs preeſch jau-
 najeem idealeem, kà tauta, un tautas ſkola
 un tad — pa leelai dafai ſem baſnizas
 eeſpaida — teeſham wareja tapt par wiſas tau-
 tas audsinaſchanas ideala iſteizeju un kopeju.
 Baſniza bij pratuſe ſaweent brihwibas karos
 tehwuſemes mihleſtibu ar kriſtigu tizibu. Un
 buhdama pate zaur razionalismu gahjuſe, wina
 nebaidijàs aſiſht ari zilweka prahta dabiklàs
 teeſibas. Tà tad Wahzijas ſkolà bij kriſti-
 gais audsinaſchanas ideals, kahdu to uſſtahdija
 Luters, paplaſchinajees zaur to, ka nahza klaht
 prahta iſglihtiba un tehwuſemes
 mihleſtiba.

Bij jadomà, ka ari muhju tautskola spers
 scho pajchu attihstibas joli. Tas bij domajams
 toteej' wairaf, ka gariga jatiksme ar Wahziju
 tapweenumehr plashaka un ta ari muhju taut-
 skola wairs newareja noslehgtees no tureenes
 idejam. Bij jasagaida, ka ari muhju tautskola
 attihstisees par tautiski-kristigu audsinaschanas un
 iiglihtibas eestahdi.

Bet jchai attihstibai radas jehlehrjchli
 muhju dsimtenes apstahklos. Wispirms jau
 muhju garidjneeki peedereja pee zitas tautibas,
 nekà draudse, skolotaji un skolneeki. Tadehl
 wini nebij spehjigi, jajuhjminatees preeksch tauti-
 skas atmoschanas. Wini redseja pat kristigu au-
 dsinaschanas idealu apdraudetu no tautiskà. Ro-
 mantiiskà jaunlatweetibas dala tatschu nebij isau-
 guse no basnizas un tizibas, bet greejàs atpaka
 pee paganiiskajam tautas gara mantam un it kà
 mekleja jakaru ar tam. Tapat usjwehra jchi
 jaunlatweetiba starpibu starp wahzeeti un lat-
 weeti un mehginaja stiprinat pehdejà pajchapsiau.
 Basnizas ideals turpretim bij, ka wisi esam
 Deewa preekschà weenlihdjigi; un pajchapsinas
 stiprinaschanà daudsi mahzitaji redseja lepnibu
 un spihhibu un nemeeru ar to kahrtu, kura
 Deews katru lizis. Tà tad pate nepeederedama
 pee tautas, garidjneeziiba pee mums ari newareja
 jajuhjminatees preeksch tautiska audsinascha-
 nas idealu, kà tas notika Wahzijà, un tadehl kri-
 stiga is audsinaschanas ideals palika par jemi
 un tautiska is par jemi; tee neradija kristigi-
 tautisku skolu kà audsinaschanas ee-
 stahdi.

Bet ari preeksch skolas kà iiglihtibas
 eestahdes muhju basniza newareja deej' kà ja-
 juhjminatees. Ari tam bij par zehloni muhju
 sawadee tautiskee un jaimneeziiskee apstahkli.

Katrs rubulis, ko šaimneeks ijdewa školā preekšch šawa dehla, wahjinaja wina maksatspehju muišchā; un tadehl mahzitajam allasch bij japatur prah̄tā, waj tif wina draudjes lozeklis šawus behrnus školodams nekritis tiftahl', ka neipehs wairs ispildit šawus peenahkumus pret muišchu. Katrs školots latweetis aijgahja no jemkopibas, kadehl bij japraja, waj jemkopibā zaur to nera-dijees trauzejumi? Waj muišcham neaptruhks paklausigu un padewigu strah̄dneeku? Bet katrs školots latweetis, kas atstahja jemkopibu, speedās eekschā tais šch̄kirās, kuras lihds tam pil-dijās tīkai ar wahzeescheem. Tā tad latweeschu tahlaka iſglihtiba wahzeescheem newareja atnest it nekahda šaimneezīška labuma. Un kaut nu gan mehš nedomasim un neapgalwošim, it kā starp wahzu mahzitajeem buhtu bijušchi tah̄di, kas tihšchu prah̄tu buhtu wehlejušchees, lai latweeschi paleef tīkai jemneeti, kā bijušchi, tad to-mehr mehš šapratišim, ka latweeschu atraušchana un aijwadišchana no jemkopibas uš ziteem darba laukeem newareja buht winu firds leeta.

Ne, ta bij latweeschu pašchu firds leeta. Dabut šawus behrnus uš augšchu, ta bij latweeschu wezaku firds leeta. Un attihstīt latweeschu jemkopju kahrtu par tautu ar wišadām šch̄kiram, ta bij jaunlatweeschu firds leeta. Bet šchis zelsch uš augšchu, uš attihstību gahja zaur školu un iſglihtību.

Tā tad muhju t a u t i š k a i s audsinašchanas un iſglihtibas ideals išauga muhju pašchu tautā. Šaimneezīška wajadsiba un jaunatwehrtais garīgais šakars ar Wahziju winu išaudsinaja. Winšch newareja išaugt bašnizā, jo bašnizu wadija laudis, kas ne zaur tautību, ne zaur šaimneezīšām interesem nebij šaistīti ar tautu. Ja, bašniza bij taišni dehl šcheem eemesleem speesta,

nostahtees it lā par jaunā tautiskā audsināšanas ideāla apkarotāju.

Šau tobrihd pašaudēja muhšu bāsniza šawu eefščejo autoritati u j muhšu tautiskolu. Lai ari ahrejā autoritate un školās ušraudšiba winai wehl palika, tad tomehr tas wairs bij tikai laika jautajums, kad škola jutisees jau lā bāsnizās pretneeze. Školai wairs nebij eespehjams greestees atpakaļ pee wezā, tikai kristigā audsināšanas ideāla. Bāsnizai nebij eespehjams, paplaščinat šawu audsināšanas ideālu zaur tautisko šajušmu un tautas šlahpem pehz laižigās iģlihtibas. Tā tad škola šew bij šprauduse zitadus mehrkus, nekā bāsniza winai tos dewa; un tomehr lai bāsniza paliktu par školās ušraugu un rihtotāju . . . Tur šaduršme bij neišbehgama.

Un šchi šaduršme nahza arween turwak. Winas putekī jau notahlem bij redšami. Atgahdināšchu tikai Weetalwas notikumus un tamlihdšigus. Peemineschu gadījumus šeminarā pehz Šimšes nahwes. Tikai weens zekšch wehl atlikās, lā išwairitees no zihnas: ja bāsniza šawu ušraudšibu par tautiskolu waditu tikai wairak wahrda pehz, ja klusam atšihstu tautiskolas un winās audsināšanas ideāla patstahwibu. Bet ari šchis zekšch wairs nebij ejams, kolihdš školā šem iģlihtibas nosautuma šahktu eeweestees netiziba, ateišms. Tad bāsniza wairs newaretu meerigi noskatitees; winai buhtu jāsahf zihna ar wisāšakeem lihdsjekleem.

Daudsi muišchneeki un mahžitaji wehl šchobrihd ir tais domās, ka pee tagadejā naida starp bāsnizu un školu esot tikai paškreewošanas laikmets wainigs. Waldibas politika esot atņemuse školotāju audsināšanu un školu kontroli garidšneezibai un muišchneezibai; zaur to judis

garidjneežibas eespaids uš skolotajcem un tadehl pehdejee ijaugušchi netizigi un basnizai naidigi. Ešo domu aištahwetaji samaina eefšhejo autoritati ar ahrejo. Pahrfreewošchanas laiktmeš ižnihzina tifai mahžitaju a h r e j o autoritati školā; eefšhejo autoritati wini bij jau šaudejušchi tai brihdi un weetā, fur basnizas audsināšchanas ideali tapa par pretneekcem tautas un tautškolās audsināšchanas idealeem. Un eefšhejas autoritates, eefšhejas idealu šaškanas truhkums ir ari tagadejā basnizas un školās naida waj wehšunia šakne. Ja nenahštu pahrfreewošhana, tad šchis naidš buhtu gan išteizees warbuht žitadā weidā un žitā želā; bet žihna pate newareja palift neižihnita.

Bet mehš apmehram ari waram eedomatees, kā buhtu tahlak attihštijees basnizas un školās šakarš, ja nebuhtu nahziš pahrtraukums žaur pahrfreewošchanu. Tautibas leetā bajniza laiktam buhtu peefahpušēs un aištahjuše skolotajcem šwabadaš rokas. Bet pate preefšch šewis wina atžazitos no wišu to audsināšchanas motiwu išleetošchanas un kontroles, kas šlehpjas tautibā. Bet školotaji buhtu palikušchi tomehr šakarā ar Wahžijas ideju pašauli un attihštibu, kā jau wahžijšā seminarā audšinami. Un no šchis ideju pašaules nu reiš naw wairs iželdami nedj ateišms, nedj sožiališms. Waj seminarā direktors to mehginatu šaweem audšekneem nošleht? Tad wineem buhtu japeeturas pee tās pašchas taktikas, kura ir padarijuše daudjus kreewu seminaru direktorus tif eenihdetus. Bet ja ari audšeknus atžargatu seminarā muhros no wijām šchām idejam — jaunušplaukstošchā ruhpneežibas dšihwe muhju pilšehtās tomehr prašitu šawu teešu un eewilktu tāpat daudjus jaunos skolotajus šawos problemos. Neaišmiršim ta-

tīchu, ka ari kreewi šawu sozjaliismu un ateismu wispirmā kahrtā ir uehmušchi no Wahzijas. Un neqismirfifim ari, ka muhsu pirmee sozjalisti bij baudijušchi wahzifku iiglihtibu. Pa pahr-kreewošchanos laifu Wahzijas idejas nahza muhsu školās pahr Kreewiju; bej pahrkreewošchanas winus buhtu nahkufčas taišni no Wahzijas šchurp.

Tikai weenā šinā muhsu školās stahwofliš laifam buhtu zitads, ja ar waru nebuhtu tikušchi ispostiti winas jaunās attihstibas dihgti: tad muhsu tautškolai tagad buhtu tautiškas audšinašchanas un iiglihtibas ideals. Domehr bašnizai tas maš ween buhtu nahzis par labu; jo bašniza šcho jauno idealu neatfina un newareja atšiht par šawu un tadehl ari newareja to šakaufet ar šawu kristigo audšinašchanas idealu.

Es šanemu kopā šawu lihdišchinejo domu gahjeenu: muhsu tautškola išauga no muhsu bašnizas. Bet muhsu bašniza wareja dot tautškolai tikai weenu audšinašchanas idealu: tā šaukto kristigo, išaudšinat deewbijigus laudis.

Bet škola attihstijās tahlaf. Wina usnehma šew divus jaunus idealus: laizigu isglihtibu un tautibu. Ja muhsu školas attihstiba buhtu gahjuse dabifku zelu, tad wezais kristigais audšinašchanas ideals buhtu šakufis ar abeem jaunajeem un muhsu tautškolā tagad buhtu tautiški-kristigs audšinašchanas un iiglihtibas ideals. Bet muhsu bašniza aištahweja šawa kristigā ideala monopolu un aplaroja tautifko; ari laizigai isglihtibai wina ne wišai daudj juta lihdi. Šaur to wina eedfina školu šew pretneezibā: školai bij jaišwehlas waj nu kristigais, waj tautiški-razijonalais ideals.

Bajniza leedja wijsus trihs šakaušet kopâ. Un škola iſwehlejšs tautiſki-ražijonalo idealu, lihdi atnahža pahrfreewošhana un ſagahja wiſu.

Par pahrfreewošhanas laiſmeta audſinaſhanas un iſglihtibas idealeem zeetiſim kluſu. Ta jau wairs nebij audſinaſhana, ta bij gariga noſleptawošhana. Un par tās idealeem runat nepeekriht mums.

Bet nu mehš ſtahwam pee ſawas tautiſkolas drupam. Weenigais zeeſchi norobeſchotais uſdewums, kaš muhſu tautiſkolai wehl bij — pahrfreewot muhſu behrnus —, taš ir pehž ſtunga un ſeiſara prahta un pehž tautas wehleſchanàs atmesti. Jauni mehrki wehl naw uſſtahditi, jauni zeli wehl naw noſprauditi; bet ſenakoš zeluš aiſber drupu un gruweſchu kaudſe. Weena dała ſkolu ſtahw tuſſcha; weena dała ſkolotaju ir behgli; weena dała trihž dehl ſawa maiſeš kumoša un dehl ſawas dſihwibas ſawu bijuſcho darba beedru preeſchâ. Slepni, neſinami biroji dihtè ſawus preeſchraſtus, ſtahda ſkolai jaunus mehrkuš, — ne idealus, jo ideali naw uſſtahdami ar boikotu un brauninu. Daſchi beedri iſſpijonè zituš; weeni ſawus nowehrojumuš paſino inſpektoram, otri — „progrefiweem“ laiſkraſteem. . . Ja, kur tad paleeſ muhſu ſkola, muhſu tautas mihlule un lepnumš? Kaš tad noteek ar muhſu behrneem, ar muhſu nahſamibas zeribu un kihlu?

Ja, mehš ſtahwam pee ſawas ſkolas drupam. Bet ne ar nolaiſtâm rokam mehš ſtahwam. Wehl latweeti ir dſihwa Latwijas birſtinu behrſa daba: ar uguni tu iſdedſini zirſtâ behrſa zelmu; bet pirms wehſſch buhš iſkaiſiſis wina pelnuš, jau pazelš jaunàs atwaſeš ſawu ſalo galwu melnâ degumâ.

Tad kaſhdi lai buhtu muhſu tautiſkolai nah-

kamee ideali? Un ziftahl wina warès eet kopá ar bajnizu pee sawa darba?

Uj scheem jautajumeem mums ir jameklé pa sch e e m atbilde. To mums newar dot nekahdi ahrsemju peemehri nedj usskati. So tás dsihwes wajadsibas, kahdás ir nostahdita muhsu tautskola, pilnigi atschkiras no ahrsemju dsihwes. Ahrsemés laudis gandrihs wisur dsihwo schdichás. Tadehl tur skola sapulzina skolenus tikai uj mahzibas stundam; pehzpusdeenás un par nakti behrni ir atkal sawu wezaku, sawas familijas finá un audsinaschaná. Pee mums turpretim skolenu leelakai dalai japaleef turpat wijs skolas laiks skolá. Zaur to wezaku eespaids uj behrneem teef leelá mehrá masinats un skolas eespaids aug. Bet lihdi ar to aug ari muhsu skolas peenahkumi. Ahrsemés skola daudskahrt war list leelako swaru newis uj audsinaschanu, bet uj mahzibu. So audsinaschanas usdewumus pa leelai dalai ispilda wezaki. Bet muhsu skola nedrihkt atszitees no saweem audsinaschanas usdewumeem. Pa wiju skolas laiku wina eenem wezaku weetu, ar kureem behrns tikai reti jateefas. Tà tab pir mà sawadiba pee muhsu tautskolas paliks muhjam ta, ka muhsu skolai tà sauktà firds un rakstura isglihtoschana, tas ir — b e h r n u a u d s i n a s c h a n a daudj wairaf jaujwer, nekà ahrsemés.

Bet ari pee behrnu mahzischanas tautskolá pee mums ir daschi sawadi usdewumi, kas isaug no muhsu paschu sainneeziskás dsihwes sawadibam. Pee Bakar-Ciropas tautam, fur weza kultura, tur jauneklís no dsihwes mahzas daudj wairaf, nekà no skolas. So katram darbam winisch tur jau atrod paraugus un meisterus. Mums, turpretim, fur nesjen wisa tauta wehl pastahweja tikai no jenneekeem, mums daudskahrt

daschs darbs jamahzas waj winâ japapildinas gandrihĵ waj weenigi no grahmatam, tâ tad pehĵ tâs iĵglihtošchanâs metodes, furâ eewingrina ſkola. Wiſs muhſu ſaimneeziſkaiſ progrediſ tahdâ ſinâ ir zeeſchi ſaiſtitiſ ar ſkolu; nn ſkolai ſche ir jauſnemas iĵglihtibas ſinâ daudſi peenahkumi, furuſ ahrjemêſ war meerigi atſtaht praktiſkai dſihwei, ſkolâs iĵglihtiba ir pee mums loti ſwarigiſ ſaimneeziſkſ faktorſ.

Tâ tad muhſu ſkola nedrihĵft buht tifaſi audſinaſchanaſ eeſtahde ween; bet wina nedrihĵft ari buht iĵglihtibas, mahzibas eeſtahde ween. Winai wajag reiſê audſinat un mahzit. Audſinaſchana un ſinaſchanaſ iĵplatiſchana — tee ir tee diwi nekuſtinamee ſtuhra-akmeni, furuſ muhſu dſihwei pate leef muhĵu ſkolai. Un uĵ teem jazel muhĵu tautſkola katrâ ſinâ, ja negribam peedſihwot winâſ jaunu ſabrufſchanaſ.

Geſahĵſim ar audſinaſchanaſ jautajumu. Audſinaſchanaſ naw eeſpehĵama beĵ i d e a l e e m. Raħdſ lai nu buhtu muhĵu tautſkolâſ turpmaſkaiſ a u d ſ i n a ſ c h a n a ſ i d e a l ſ? Raħdâ ĵ a r â lai muhĵu tautſkola audſinatu winai uſtizetoſ beħrnus?

Vihdi ſchim muhĵu ſkolâſ biĵ leelakâ waj maſakâ mehrâ mehĵinatiſ zaur audſinaſchanaſ jaſneegt d i w e j a d u ſ idealuſ: waj nu iſaudſinat deewbiĵigiſ jaunekuſuſ, waj kreetnuſ tauteeſchuſ. Mehſ redſejâm, ka abi ſchee ideali pee mums wehl nebij ſakujuſchi par weenu, kâ zitur, bet daſchâ ſinâ ſtrahdaja weenſ otram pretim.

Behdeĵâ laiĵaſi pee mums ir iſzehlees t r e j c h a i ſ audſinaſchanaſ idealuſ: ſozialdemoſkratiſkaiſ. Ta noluhĵſ ir: ſkolâſ iſaudſinat kreetnuſ ſozialdemokratuſ. ſkolotajuſ kongreĵſ — kâ wiſeem atminamſ — to ſawâ reſoluĵiĵâ ſtingri un nepahrprotami iſteiĵa. Un ſchâſi ĵarâ

wehl tagad rihkojas šlepenais skolotaju birojs. Bet tāpat viņiem jānāms, ka šis jaunais audzināšanas ideāls ir pēctēzīš nāhwīgu karu fristigai tizibai, tā ari tautibai. Wīnšch ušskata šewi par nešaweenojamu ar mušju lihdišchinejeem audzināšanas ideāleem.

W a i r a f audzināšanas ideālu lihdišchim mums wehl nāw bijis.

Beš kura no šcheem trim audzināšanas ideāleem mehš waretu istift šawā atjaunotā tautiskolā?

Mehš newaresim istift beš fristigā ideāla. No daudšajeem eemešleem, kadehš šchim ideālam jāpaleef mušju tautiskolā, es te pēeminešchu tīfai diwus.

1) Kā jau redšejām — mušju skola atnem behrnus uš ilgu laiku wīnu wezakeem. Beš tam wezaki nereti māš pahršin tāš leetas, ko skolā māhza. Tā behrnš atšwešchinas wezakeem un šahf justees par wīneem pahrakš. Jo kur wezaki par wīnu ir pahraki wīšā šawā dšihwē un darbā, ta wīnšch nedabon redšet. Tīfai weenā leetā ari behrnš jau škaidri waretu šajust wezaku pahrakumu — tas ir: tizibā, tā ari laba un launa atšihšchanā. Sem tizibas un religijas es nešaprotu paštaru škaišchānu, bet zilweka širdš istureschānos pret to, kas wīnam šwehtš. Behrnam wehl māš kas ir šwehtš. Bet kas — warbuht gruhtā zihnā — šawam Deewam ir pašcha širdi ušzehlis altari, no ta išeet brihnišchfigš meers un špehš. Ta preešchā paleef flušs un godbijigš itweens, bet wīšwairaf wīna behrni. . . Bet tur lai nāhtu skolu un tektu: tas wīš ir neeki, ko tawš tehws, tawa māhte tew stahita par šawu tizibu. Tas ir māhni un multibas. . . Skola tā atnem wezakeem wīnu beidšamo pahr-

tumu par behrneem. Tad, sinams, wairs naw tahlu lihdsi jauzeenam: nost ar wezakeem!

Ja mehš israidam tizibu no skolas, tad mehš šaraujam beidsamo audsinaschanas šataru starp wezakeem un behrneem. Tad škola wezakeem nolaupa behrnus un behrneem wezakus. Ta wina nedrihst.

2) Behrnu audsina peemehri. Peeaudsīs war istift drihšak beš paraugeem un peemehreem. Wīnšch jau ir eewingrinajeēs domaschanā. Bet behrna raksturs naw grojams zaur kaileem preešchraaksteem. Wīnam Jaredš paraugs, jaišjuht lihdsi šcha parauga darbi un zeešchanas.

Kur lai mehš nemtu wehl redjamakus un wīrak aišgrahbjošchus audsinaschanas paraugus, nekā bibelē? Kas lai zītš išdšihwotu behrnam preešchā tīf škaidru, augstu un pahrleezinošchu dšihwi, kā Jēsus Kristus? Kur wehl zitur buhtu atronami tīf brihnišchki eekšcheja špehka peemehri, kā pee Wīna? Tam wajag aklam audsinatajam buht, kas neredš neatšweramo audsinaschanas nosihmi Jēsus Kristus dšihwē un mahzibā. Ko war audsinatajs list Jēsus weetā?

Kamehr mehš wehl gribesim kustinat, labot un špehzīgu darit behrna dwehšeli un noskaidrot wīna laba un kauna atšihšchanu, tīklām mehš newaram atteiktees no k r i s t i g ā ideala muhsu tautas skolā.

Waj mehš waram istift beš t a u t i š k ā ideala?

Bij laiks, kad beš wīna w a r e j a istift. Neapšinami jau gan ikweens ideals wīrak waj mašak stahw šem tautības un rahšas eespaida. Bet par apšinamu tautišskais ideals ir tizis zilwekeem tīkai beidsamos gadušimtenos. Tadehl dajchi domā, ka tautiško šajuhtu jau skolā kopt ejot par agri: ta attihštoteēs wehšlak.

Un atkal ir ziti, kas apgalwo, ka tautibas šajuhā esot tikai kā pahreja, kā tilts no familijas šajuhā un wīšas zilwezes mihleschanu. Tadeht tautibai jaišnihkftot lihds ar augstaku attihstibu. Esot pareisaki — audsinat behrnu no familijas lozekka taisni par pašaules pilsoni — kosmopolitu.

Jaunlaiku dabas sinatne ufstahda to teikumumu, ka itweens dsihwneeks ihsumā isdsihwojot zauri wīšu šawas zilts attihstibas gaitu. To pašču waram atteezinat arī uš zilweku. Arī tam jaišdsihwo ihsumā zauri zilwezes attihstibas gaita. Mehš sinam no kulturas wehstures, ka zilweki wispirms ir dsihwojušchi familijās, tad ziltis, wehlat tautās un wisbeidsot walstis, kas pašahw no wairakām tautam. Tā tad arī zilweze wispirms attihstijās familijas šajuhā, tad ziltis un tautas šajuhā un beidsot pawalstneeka patriotisms. Tā arī behrns mahzas mihlet wispirms šawus wezakus, tad radus, un tikai wehlat tautu un tehwiju. Ja wišch wehlat šawās juhās war tift wehl tahlat un mihlet wīšu zilwezi, lai dara to ar šchehligu Deewu. Bet ja wišch apgalwo, ka wišch ir pahrgahjis no familijas taisni uš kosmopolitismu, tad wišch ir waj nu audsis nedabiskos apstahkos, waj arī attihstijees nenormali, waj wisbeidsot — peekrahpj pats šewi, domadams, ka wišch mihl abstrakto zilwezi!

Tā tad dabiskais zelch uš zilwezes mihlestibu wed pahr tautas mihlestibu. Un tā ka wīša zilweze wehl ir šadalita tautās, tad jašchaubās par to, waj ihsta wīšas zilwezes mihlestiba jau šchobrihd ir daudzseem eespehjama. Lai zilweku mihletu, wajag taš prašt ar wiau šarunatees.

Bits jautajums ir, waj naw par a g r i, jau skolā peedot audsinajchanai tautišku raksturu?

rakstneeku šazerejumi, latveešchu walodas mahziba, latwiiski domu raksti . . . tas wiis pluhst, tam wijam japluhst muhsu tautas školâ, tà ka behrni šmeldami šmel un dšerdami dšer no šcha neiššihštošchâ tautas awota un newar atdšertees, škatas tautas eeščešjâš bagatibâš, lihđj dwehšele šahf reibt no wiša ta un pate šajuhtas neeziga un tomehr lepni-preeziga, buhdama dala no šchâš šawas tautas un wišu winas mantu lihđj-ihpašchneeze. Tad behrns wairs nejuhtas fâ uj weentulas šalas ijmešts, ap furu pluhst un wilno freewu wofabuli un weenreišweena druškas; tad šajlehdjas tagadne fopâ ar pagahni, un wiis parahdas tikai fâ eešchana uj preešchu, fur wiša apfahrtne nahf lihđj. — Ša tiziba ir weena laipa, kas šneedjas pahri pahr plaišu starp muhsu wezakeem un behrneem, tad neapšfinami-tautiškâ audšinašchana buhs ta otra laipa, pahr furu behrns ees atpakaš pee šaweem wezakeem un šenšcheem un nedrihkštès pat ne elpot aiš godbijibas pret winu garigo bagatibu un pahrafumu.

Tadehl mehš nedrihkštam atteiktees no tautiškâ audšinašchanas ideala muhsu tautškolâ!

Waj winšch ir nešaweenojams ar křištigo idealu? Pawišam otradi: winšch pawišam nedrihkšt tišt šchfirts no ta. Sem tizibas wahrda mehš nedrihkštam šaprast to, ka mums jatur par pareišu, ko ziti šaka. Tizibâ jaišteizas itweena zilwela pašcha pahrlēezibai un pašcha širds eeščešjam peedšihwojumam. Tikai ta ir mana tiziba, uj ko mana dwehšele šaka ja un amen. Bet naw pašaulē diwu koka lapu, kuras buhtu pilnigi weenadas. Wehl masaš waram eedomates diwas dwehšeles, kas buhtu pilnigi weenadas. Un tadehl ari wiši deewišchkee notikumi un špehks atstahj uj ištairu dwehšeli šawadu ee-

špaidu un šawilno winā zītadas juhtas un pahr-
leezības un išteikšees katra dšihwē un darbos
zītadi. Tadehš newar nemaš zītadi buht: jo
ihštaka, neleekulota ir muhšu tiziba, jo wairak
winā išteizas ari taišni muhšu dwehjeles šawa-
dibas. Jo ihštaka taps muhšu tautas tiziba, jo
zeešhaki wina ari buhs šaanguše ar latweešchu
tautas dwehšeli, jo latwiškaka wina ari buhs.

Un ja latweešchu tautā buhs ari ihsta
tiziba, tad ta nebuhs atšchētinama un atraišama
šewišchki nost no zitas muhšu tautas dšihwes un
no latweetiabas; wina buhs daļa no muhšu
tautiabas, no muhšu tautas raksturiskām ih-
pašchibam. Tad buhs ari šakušišchi muhšu školā
krištigais un tautiškais audšinaschanas ideals par
weenu pašchu: krištigi-tautišku.

Atleek mums wehl apluhkot šozialde-
mokratiško audšinaschanas idealu.

Zit atminos, tad atteezigi resoluzijai ško-
lotaju kongrešā bij apmehram tahds šaturs, ka
wišeem tautiškolotajeem behrni jaaudšinot par ap-
finigeem šozialdemokrateem, jo tautas interešes
šakrihtot ar proletareešchu interešem kopā. Un
šchahdā garā — zit nomanams — luhko ari
strahdat tee školotaji, kas kongreša špreedumeem
peebalšoja no širds un newis ahreju eemeslu dehš.

Tā tad pehz šchi ideala išnahš, ka muhšu
tauta šawā wišumā ir peelišdšinama strahdneeku
šchkirai un tadehš winas behrni ari audšinami
tais idealos, kahdus ir radijuše šchās šchkiras
apšinigatā daļa.

Wišpirms te jawaizā: waj šozialdemokra-
tijai ir kahdi peeteekošchi nošfajdrojušchees audši-
naschanas ideali?

Tahdi winai ir beš runas un turklaht wehl
loti špehzigi ideali, teešcham išaugušchi no strahd-
neeku dšihwes un peemehroti winu pašchusturas

zihninam. Wispirms jau katrā beedri wineem jamodina šķīras apšina un šķīru naidis . . . glujchi tapat, tā daļchi šchowinisti domaja, ka tautiškā apšina wisdrihsaf modinama zaur tautību naidu. Tahlak ihstam šozialistam wajag šolida-ritates: weens preekšč wišeem, wiši preekšč weena! Winam janihd katrs ijšuhzejs, katrs kopejas leetas nodewejs. Wispahribas labums winam jastahda nešalihdšfinami augstak, nekā pašča labums. Tee gan ir wairak tikai negatiwi ideali, — bet waj tad muhsu bauščli ari naw wairak tikai aišleegumi? . . . Bet naw noleedsams, ka beš tām ihpaščibam, kuras grib šozialdemokratiškais audšinasčanas ideals peeščkirt šaweem mahzektēem, beš šča ideala ruhpeezibas strahdneeku šķīrai zihna buhtu pahrak gruhča. Ir sīhmigi, ka leela dala no šcheem idealeem ir šastopama jau šenā šenatnē, par peemehru pee nomadu un beduinu ziltim tukšneščos un wišur zitur, kur atšewiščkajam zilwekam ir jaeet bojā, ja wišč ir šķīhrees no šawas zilts, t. i. — kur zilweks špehj dšihwot ne pats par šewi, bet tikai leelakā šabeedribā. — Par šewi šaprotams, uš otru puši te teef wahjinati tee ideali, kas ir išaugušči tā šakot atšewiščkā šamilijas dšihwē. Škaidri redšams: strahdneeku šķīrai ir radees jau šaws audšinasčanas ideals, kuršč sīhmē tahdu strahdneeku, kahdam winam wajadsetu buht.

Un pehz tahda ideala lai nu tiftu audšinata wiša muhsu tauta. Tahds bij kongreša nolehnums un tahda ir školotaju biroja griba. Man leekas, ka ščaj lehmumā ir leela eekšēja pretruna un šozialdemokratu pamata = mahzibu pahraprašana.

Weena no ščām pamata = mahzibam štan, ka zilweku ušfkati un pahrleezibas ronotees un

attihjtotees weenigi uj jaimneezijskeem pamateem, t. i. katrai jaimneezijskai grupai ejot ſ a w i ideali: burſchujeem ſawi, proletareescheem ſawi, maſgruntneefeem ſawi. Winu jaimneezijskās dſihwes weidam peemehrojotees ari winu pahrlleezibas.

Ja nu mehš ari nepaleefam tit weenpuſigi, ka iſſkaidrojam wiſu zilwezes gara = dſihwi titai no winas jaimneezijskās dſihwes ween, tad tomehr ta ir nenoleedsjama pateeſiba: zilweka ideali ir zeeſchi ſaiſtiti ar wina jaimneezijsko dſihwi, ir teeſcham pa leelai dalai ſchkiras ideali un mainas titai tad, kad pahrmainas jaimneezijskā dſihwe.

Bet waizafim tagad: waj muhju tautiſkoleni teeſcham ir peelihbſinami algas ſtrahdneeku ſchkirai, ka winus grib audſinat ſchās ſchkiras idealōs. Ne, ſkoleni naw algas ſtrahdneeki, un tadehl ari no w i n u dſihwes ſchis ſtrahdneeku ideals newar buht ijaudſis — pehž Markſa paſcha mahzibas. Bet warbuht winu wezaki wiſi ir algas ſtrahdneeki? Ne, uj laukeem eet ſkolā ari jaimneeku, rentneeku, graudneeku un amatneeku behrni; tā tad wini peeder pee ſchkiram, furas no proletareescheem ſtingri atdalaš . . . kā tad winos lai zeltos un eeagtu proletareeschu ideals?

Bet peenemſim — kā taš pateeſibā ari ir — ka ſkolas behrni wehl nebuht naw peeſkaitami kaſdai noteiktai jaimneezijskai grupai, un tadehl wineem ari wehl newar buht p a ſ c h u ideala; tadehl ſkolotajs winos jo weegli war eedehtit ſ a w u idealu. Bet tad jau ſchis eedehtitais ideals karajas kā gaiſā, winam truhſt jaimneezijskā pamata. Kolihdſ nu ſkolens, dſihwē nahkdams, eeſtahſees warbuht zitā kaſdā un ne algas ſtrahdneeku ſchkirā, tad taſ wiſi wina uſſlati winam no jauna buhš japahrſtrahdā un japee-

mehro wina jaimneeziškai dšihwei; bet wina senat
 tif mihlotais školotajs paliks wina azis par
 tukšchu šalumu kuhleju un trahpneeku.

Logiškš pamats školotaju kongreja reso-
 luzijai buhtu tikai tad, ja wiši muhju tautškolās
 audšekni teešham buhtu algas strahdneeku behrni
 un audsinami par algas strahdneekem. Kamehr
 wehl muhju tauta pastahw no dašhadam šchki-
 ram un kamehr wezati wehl ilgošees, šawus
 behrnus dabut augstak, nekà bij pašchi, tikam
 sozialdemokratiskee školotaji nes uhdeni ar šeetu:
 dšihwe pahra gados nopostis wišu winu audsina-
 šchanas darbu pee teem jaunekleem, kas ne-eeestah-
 sees algas strahdneeku šchkirà . . .

Bet no otras pušes: waj tas naw behdigš
 darbs, ar nodomu audsinat behrnus tikai preešch
 wišsemakà jaimneeziškà stahwokta? Un waj naw
 nedabiškš darbs, audsinat behrnus uš šchkiru
 naidu, pirms wehl šin, pee kuras šchkiras behrnš
 peederēs!

Ne, tautas škola naw šchkiru škola. Wina
 war audsinat un išglihtot katru behrnu kà tahdu;
 uš behrna rakstura un širds iškopšchanu eet wi-
 nas k r i s t i g a i s audsinašchanas ideals; wina
 war behrnu audsinat preešch t a u t a s, kura
 aptwer wijas šchkiras; uš to ijeet t a u t i š k a i s
 ideals; bet wina newar audsinat tikai preešch
 weenas, wišsemakàs šchkiras, pirms naw wiša
 tauta pahrwehršta tikai par weenu weenigu
 šchkiru. Tadehl es turu sozialdemokratu audsi-
 našchanas idealu tautškolās par neišwedamu, un
 fabrikas strahdneeku školās par druhmu un be-
 zeribas pilnu. Un kolihdš buhtu nodibinata
 sozialisma walsts, tà šchim idealam ari buhtu ja-
 beidsjas; jo winšch ir dibinats uš šchkiru naida;
 un kad wairs nebuhtu šchkiru, tad nebuhtu ari
 uš to wehršt šchkiru naidu.

Tà tad mums tomehr atleef tīfai křistigi-
tautiskais audsināšanas ideāls preekšch muhju
tautiskolās. Bet ka ari sozjaldemokrātiskais
šchkiru-naida ideāls pee mums wareja eesakno-
tees, tas lai mums atgahdina, usšwehrt tà kri-
stigā tizibā, kà ari tautiskā šajušchanā toš moti-
wus, kas strahdā pretim sozjalai netaišnibai un
zilweta egoišmam.

Bet peedodat man, ka tīf ilgi ejmu kawe-
jees it kà šahnšch no muhju ihstā jautajuma,
mekledams pehz muhju tautiskolās audsināšanas
ideāla. Tas man bij jadara; šchis ideāls man
bij janorobescho, bij jasin, kas ir jāsāneedi
muhju tautiskolā, pirms wareja usstahdit jauta-
jumu; ziktahl' muhju b a š n i z a war pabalstīt
muhju tautas školu winās audsināšanas darbā?

Ari bāšniza grib buht tautas audsinātāja.
Ziktahl' wina war šcho šawu audsināšanas
darbu strahdat kopā ar školu un zaur školu?

Uš to mums jaatbild: kamehr muhju bāš-
niza paleef uš winās lihdišchinejā stahwokla, ti-
kam wina tautas školā un zaur tautas školu
war kopt tīfai k r i s t i g o audsināšanas ideālu.
Audsināšanas darba t a u t i š k ā data tad ja-
dara školai weenai pašchai. Bet ja muhju bāš-
niza reiš top par t a u t a s bāšnizu wahrda ihstā
nošihmē, ja winā atron isteikšmi teescham muhju
tautas tiziba, tas ir — křistigā tiziba, kà wina
atšpogulojas muhju tautas dwehjelē, tad nebuhs
ari wairs šchkirams křistigais audsināšanas
ideāls no tautiskā; un škola un bāšniza tad stah-
wēs plezu pee pleza w i š ā audsināšanas
darbā.

Un nu wehl pahris wahrdu par muhsu tautskolu kà mahzibas eestahdi. Laizigas sinaschanas isplatit nepeeder pee bajnizas teescha ufdewuma. Bet starp muišchneefceem un mahzitateem tomehr ir beeiſchi ſastopamas domas, ka bajnizai wajagot nemt wiſu ſkolu, ari kà mahzibas eestahdi, ſawâ pahrsinaschanâ un pahrraudsiſchanâ. Kaut gan bajnizas teeschais ufdewums atteezotees tikai uſ tizibas mahzibam un uſ audsinaschanu, tad tomehr audsinaschanas ſkolâ wajagot notift wiſai weenadâ garâ. Newarot peeſaut, ka par peem. laizigo sinaschanu ſtundâs ſahds ſkolotajs kaut ko mahzitu, kas neſaſkaneitu ar tizibas mahzibam. Tapat newarot zeest ſkolâ netizigus ſkolotajus. Tee wiſi jaaiſgahdajot no ſkolas projam un jaeleekot wiku weetâ tizigi ſkolotaji.

Es baidos par muhsu ſkolu un par muhsu bajnizu, ja ſchâs domas nemtu pahrswaru pee muhsu tautskolas atjaunoschanas. Winâs parahdas par maſ nopeetnibas, atteezotees uſ ſinatni, un par maſ ſajuhtas preeſch tam, kas religija iſhti ir.

Religija un ſinatne ir diwas pilnigi ſchkiramas leetas, kuras nekad newar weena otrai zelâ ſtahtees, nedj weena ottru apgahſt, tikpat ſchkiramas, kà par peem. rehſinaschana un muſika. Sinatne atteezas un war atteeſtees tikai uſ to paſauli, furu mehſ manam zaur ſaweem peezeem prahteem un uſ ſchâs paſaules daſchadam atteezibam; religijai turpretim ir dariſchana tikai ar to garigo paſauli un teem garigeem ſpehſceem, kuras zilweka dwehſele mana ſpeeschamees eelſchâ winas dſihwê un to weidojam. Tapat ari tâs metodēs ir pilnigi ſchkirtas, pehz kurâm uſſtahda ſinatne un religija ſawus peerahdijumus. Sinatne pahrleezina zilweku ar ſaweem iſmehgina-

jumeem un zilwefa pašcha logitu ; religijā ijmeh-
ginajuntu naw un logika tur ir leeka ; jo dweh-
jele šajuht teeshā kahrtā garigās pašaulēs eespai-
dus. Tas gluschī tapat, kà par peem. pee mu-
sikas : ja es dširdu kahdu dšeesmu un ta man
patihk lihdi aşaram, to tad logika waj
sinatne man tur waretu peelikt
waj atnemt ? Un ja zita dšeesma
man nepatihk, tad nelahda sinatne man newar
peerahdit, ka man šchi dšeesma patihk. Tapat
ari tizibā : ja es juhtu, ka tā ir pareiši un
deewišchi : uşwaret pašauli zaur lehnprahtibu,
zeechanu un mihleştibu, kà Jēsus to ir darijis,
tad tak nelahda sinatne šcho manu šajuhtu newar
apgaht. Ja es laşu, kà Dawids luhdsas, lai
Deews rada winam šchihstu širdi un atjauno
wina garu, un ja es atronu tur ištektu to, to
dajchahrt pats esmu šajutis, tad man war naht
sinatne un peerahdit, ka šchi dšeesma nemaş naw
no Dawida — tas man ir wiş weenalga : es
tomehr redju, ka zilwefa grehzigā širds preeşch
trihştuhkstoşcheem gadeem tapat ir ilgojuşes pehz
peştichanas, kà ari wehl tagad. . . Sinatne un
religija ir pilnigs šchiramas leetas.

Bet winas daudşahrt neteek pareiši işchir-
tas. Bibelē ir daudj tahdu leetu, kas atteezas
uş redşamo pašauli : şinas, kas şihmejas uş
wehturi, uş geografiju, geologiju, koşmografiju,
etnografiju u. t. t. Bet daudşi laudis domā, ka
şchis leetas peederot pee tizibas tadehk, ka par
winām bibelē runats. Un ja nu sinatne naht
un peerahda, ka şchis leetas newar tā buht noti-
fuşchas, kà tas bibelē teiktš, tad wini domā, ka
sinatne uşbruhkot religijai un apgaşchot to. Par
peemehru : nenahkas gruhti, sinatnişki peerahdit,
ka tahdu uhdens pluhdu, kà şahştits bibelē, ne-
kad newareja buht ; newar buht ari Sodomas

un Gomoras iſpoſtiſchana tà notifuje. Bet waj tad zaur to jel maj war tift aiſſfahrts abu ſcho ſtahſtu religiſkais lodols? Tas meklejams tai ſajuhtâ, ka pehz leela grehta nahſs leela ſodiba, bet ka taiſnais ne-ees bojâ ar netaiſnajeem. Waj muhju ſirds wehl ſchodeen mums neſaka gluſchi to paſchu? Tâ tad tas naw nekahdi apgahſchams, ka jen ſenos laifos laudim jau ir bijuſchas tahdas paſchas religiſkas un tikumiſkas ſajuhtas, kâ ari mums tagad. Tâ tad winas naw weenas deenas audſetas, — un mums japaleef fluju preeſch ta ſpehta, kas pahr gadu-tuhkſtoſcheem ſneedſas kâ pahr weenu deenu.

Religiju ſinatne neapgahſch un newar apgahſt; bet wina apgahſch daudſus wezos uſſkatus, domas un ſinas bibelê par leetam ij redſamâs paſaules. Jo redſamâ paſaule ir padota ſinatnes pehriſchanai, un religijai tur naw neka fo meklet.

Bet tâpat ſpeeſchas ari daſchs ſinatneefs religijas teeſâ. Ir paſihſtams kahda ſinatnu wihra iſteikums, ka ſawâs retortês, ſawos iſmeſleſchanas ſtiflos ſchis nekad ne-efot gara atradis, tadeht ſchis ari newarot tizet, ka gars efot. Sawu d o m u tak ari winſch nebij atradis retortê, un tomehr winſch neſchaubijâs, ka winam domas ir. Dſeeſmas ari winſch neatrada retortê, un tomehr dſeeſmas paſaulê ir. Kata leeta jamelê tur, kur wina atrodas. Buhtu winſch meklejis jawâ dwehſelê, warbuht atrastos tomehr tur daudj religijas.

Tâ daſchs ſpeeſchas religijas wahrdâ tais robeſchâs, kas peeder weenigi ſinatnei; un zits atfal ſinatnes wahrdâ noleedj leetas, kuras ſinatnei pee-eetamos laufos nemaj naw meklejamas. Tur tad zetâs naidis ne ſtarp ſinatni un religiju, bet ſtarp ſinatnes un religijas tuwredſigeem kal-

peem, kas nesin šawas kundjes robeščas. Šchis naids išsūdis pats no šewis, kolihdi mehš mahzišimees išchfirt šinatnes un religijas robeščas.

Un tad ari bašniza wairs neprašis, lai školā ari laizigās šinašchanas teef padotas winas ušraudšibai un peemehrotas winas wajadšibam. Tad wina wairs nebaidišeēs, it kà šinatne jel kad waretu trauzet školenu religiško teefšchanos, it kà musikas školotajs nebuht neuštrauzas, ja wina školens mahzas ari geografiju, nedj ari praja, lai geografijas mahzibu nodod wina wirsušraudšibai un geografiškos datus lai peemehro musikas wajadšibam. Tikai tad, kad muhšu bašniza šawos ušškatos par šinatni buhs jau išskaidrojušēs zauri lihdi šchahdai religijas robešchu pašihšchanai, tikai tad ir eespehjamš nodibinat muhšu tautškolās netrauzetu lihdišwaru štarp audšinašchanu un mahzišchanu.

Bet ari laizigo šinašchanu školotajam jaišstrahdajas lihdi šawām robešcham. Ja winašch ir netizigs, tad winašch par tizibas mahzibu un religiju drihtšt runat tikpat maj, kà krahsu aklais par glešnošchanu un nemusikalištais par musiku. Tik daudj goda prahta tad winam ari buhs, ka winašch nemaišifeēs leetās, preešch kurām winam truhšt katras šaprašchanas. Kad tiks muhšu netizigee školotaji tik tašlu? Es tizu, ka reiž tas brihdis buhs. Tad ari neprašis neweens, waj matematikas školotajs ir tizigs, waj netizigs; jo matematikā tizibas newajag. Un ari bašnizai tad neweens neušliks par peenahkumu, išmeklet otra širdi un pahrbaudit wina ihštis: waj winu paturet par laizigu šinašchanu školotaju, waj šweest ahrā.

Praktiškā školās dšihwē šchi religijas un šinatnes norobešchošchana isteiktos wišpirms eefšch

tam, ka mehš mahžitos ari pareišafi nošpraudit audsinašchanas un mahžišchanas robeščas. U d s i n a š c h a n a i, sinams, wajag notikt tašdā garā, kuršch nejatur eefšcheju pretrunu, un ta-
deht par audsinataju křiftigi=tautiškā garā war buht tikai tizigs zilweks, kas mihlē šawu tautu. Bet pee laizigu sinaschanu pašneegšchanas un mahžišchanas tiziba nebuht nekriht tik leeliški šwarā, ka netizibas deht buhtu školotajs atlai-
šchams, ja wiņšch tikai žitabi netrauzē un ne-
maitā školas dišziplinu. Par šewi ir šaprotams, ka buhtu wehlejams, lai katrs školotajs šewi ja-
kopotu par praktišku idealu wišu to, ko škola no školotaja šagaida. Bet kad tas nu weenreiš naw eefšehjams, tad nepastahwešim uš to, it kā mehš nepastahwam uš to, lai katrs školotajs buhtu mu-
fikališks. Tikai no ta gan mums japrāša tiziba, kas grib pašneegt tizibas mahžibas un buht školā par audsinataju . . . Šglištot a u d s i =
n a t a j u s preešch muhju tautas školas — tas ir pirmais un wisnepeezeēšchamafais šolis pee muhšu tautškolas atjaunošchanas.

Wiņšch leekas tik tuwu buht, kā ar roku pašneedšams, šchis mans ideals par tautas školu, kurā křiftigi=tautiškais audsinašchanas ideals ne-
trauzēs laizigo sinaschanu padošchanu pehž wis-
drošchafās sinatniškās metodes, un kur školotaji šapratis, ka ar laizigām sinaschanam ween mehš wehl loti maš pašneedšam uš dšihwes želu ja-
weem audšekneem. Winu dwehšelei jatop štiprai. Tik tuwu leekas tas wišs, un tomehr ir tik tašlu. Megrošis školotaju birojs neweena wahrda šawā programā, išwedis muišchneeziba un mahžitaji zauri šawu ušraudšibu par školotaja tizibu . . . Wairaf tizibas zaur to neradišees. Tikai tee at-
klaštee un bešbailigeē papildinās wajato rindas, un školās paliks šrahdajam wairaf leekulu. Bet

behrnu dwehseles lidinafees gar bejdibena malu
kà aisschauts putninsch. Tahlu wehl mums
lihds j a u n a i tautas skolai. Un tadeht nenah=
zàs man juhs tik ilgi uskawet pee schàs leetas.
Peedodat šapnotajam wina nahkamibas tizibu!

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309035325

